

Marta Rojewska

Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego

**Recenzja książki: Agnieszka K. Cianciara (2014),
*Partnerstwo Wschodnie 2009–2014. Geneza,
funkcjonowanie, uwarunkowania*, Warszawa, 184 strony**

Agnieszka Cianciara, adiunkt w Zakładzie Europeistyki Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, specjalizuje się w problematyce polityki zagranicznej Unii Europejskiej, a w szczególności – europejskiej polityki sąsiedztwa (EPS) i Partnerstwa Wschodniego. W 2014 r., nakładem Wydawnictwa Instytutu Studiów Politycznych PAN, opublikowała książkę *Partnerstwo Wschodnie 2009-2014. Geneza, funkcjonowanie, uwarunkowania*. Książka ta stanowi bardzo ciekawe i syntetyczne podsumowanie pierwszych pięciu lat funkcjonowania Partnerstwa Wschodniego.

Agnieszka Cianciara stawia we wstępie do książki hipotezę, iż sprzeczność stanowisk państw członkowskich Unii Europejskiej oraz poszczególnych instytucji unijnych ostatecznie przełożyła się na dość dużą ambiwalencję w kształtowaniu i realizacji polityki sąsiedztwa wobec państw leżących na wschód od UE, a przede wszystkim samego Partnerstwa Wschodniego.

Publikacja powstała w oparciu o bardzo zróżnicowane źródła i literaturę podmiotu – wykorzystano zarówno literaturę polską, jak i zagraniczną, oraz liczne dokumenty unijne i krajowe, analizy urzędowe i eksperckie.

Książka składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. W rozdziale pierwszym Agnieszka Cianciara przedstawiła uwarunkowania kształtowania się Partnerstwa Wschodniego jako wymiaru europejskiej polityki sąsiedztwa. Swoje rozważania rozpoczyna od wydarzeń na początku lat 90. – upadku bloku radzieckiego, który spowodował pojawienie się konieczności ustosunkowania się Wspólnot Europejskich do nowej rzeczywistości. Przedstawione zostały etapy kształtowania europejskiej polityki sąsiedztwa, różne koncepcje, a także stanowiska instytucji unijnych i poszczególnych

państw członkowskich. Autorka podkreśla tu przede wszystkim aspekt konkurencyjności Partnerstwa Wschodniego w stosunku do południowego wymiaru europejskiej polityki sąsiedztwa oraz decydujący wpływ kryzysu rosyjsko-gruzińskiego na ostateczną decyzję o powstaniu tego projektu¹.

W rozdziale drugim przedstawione zostały cele, mechanizmy i uwarunkowania Partnerstwa Wschodniego. Punktem wyjścia stały się jednak spory wokół powstawania wymiaru wschodniego EPS, które miały bezpośrednie przełożenie na przyjęte później cele i mechanizmy realizacji tego projektu.

Implementacja Partnerstwa Wschodniego, przedstawiona w rozdziale trzecim, została omówiona w dwóch wymiarach – wielostronnym (UE w relacji z sześcioma państwami partnerskimi) i dwustronnym (UE w relacji z jednym z sześciu państw partnerskich). Rozdział ten jest analizą dokonań w latach 2009-2014 – zawiera on dane liczbowe dotyczące wysokości pomocy finansowej i stopnia jej wykorzystania. Następnie Autorka podejmuje próbę określenia, w których obszarach występuje impas, postęp lub załamanie w realizacji kolejnych projektów. Rozdział ten ma charakter faktograficzny i stanowi wprowadzenie do kolejnych części książki – jego celem jest unaocznienie stopnia zaawansowania realizacji poszczególnych celów, a następnym – wyjaśnienie uwarunkowań takiego rozwoju sytuacji.

Rozdział czwarty poświęcony jest korelacji między światowym kryzysem gospodarczym a stanem zaawansowania realizacji założeń Partnerstwa Wschodniego. W części pierwszej omówiono aspekty kryzysu finansowego w Unii Europejskiej, a także powiązanych z nim kwestii politycznych, strukturalnych oraz problemu braku przywództwa. Ciekawym wątkiem są tu rozważania na temat postawy Republiki Federalnej Niemiec (uznawanej obecnie za jednego z najważniejszych graczy unijnych, nadających impulsy do działań) wobec kwestii wymiaru wschodniego polityki zagranicznej UE. Ta część rozdziału podsumowana jest niezwykle interesującym zarysowaniem scenariuszy i potencjalnych rozwiązań w dalszym rozwoju EPS. Druga część rozdziału poświęcona jest państwom partnerskim – Autorka, przy pomocy wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego i instytucjonalnego (np. indeksu wolności gospodarczej,

¹ W tym miejscu warto przypomnieć, iż w ramach EPS zdefiniowano trzy kluczowe geopolitycznie regiony, leżące w bezpośrednim sąsiedztwie UE i będące przedmiotem jej szczególnego zainteresowania – określa się je mianem wymiarów tej polityki. Są to wymiar wschodni, obejmującego wschodnie sąsiedztwo UE; wymiar południowy (Unia na rzecz Regionu Morza Śródziemnego), obejmujący piętnaście państw basenu Morza Śródziemnego; wymiar północny (ang. *Northern Dimension*), obejmujący Islandię, Norwegię i Rosję (szczególnie jej część północno-zachodnią). Zdefiniowanie trzech wymiarów pozwoliło na zróżnicowanie działań UE wobec poszczególnych państw w uwzględnieniem ich specyfiki. Więcej: Borkowski et al. 2009.

HDI, wskaźnika percepcji korupcji), dokonała analizy relacji kryzysu i postępów transformacji, liberalizacji i zbliżania się omawianych państw do wypełnienia wymogów stawianych im przez UE.

W przedostatnim rozdziale książki poruszono zagadnienie demokratyzacji. A. Cianciara wychodzi od krótkiego zreferowania przebiegu rewolucji demokratycznych w Gruzji, Mołdawii i na Ukrainie, by dalej wskazać, jak potoczyły się ich losy i dojść do wniosku o generalnym regresie w demokratyzacji, oraz – ostatecznie – zastanowić się nad wpływem Unii Europejskiej na postępy w demokratyzacji państw partnerskich. Tytułem podsumowania Autorka zadała bardzo istotne pytanie o to, czy europeizacja implikuje umacnianie demokracji, a odpowiadając na nie doszła do dość pesymistycznego wniosku, iż jej skutek może być wręcz odwrotny.

W rozdziale szóstym Autorka przedstawiła zewnętrzne uwarunkowania funkcjonowania Partnerstwa Wschodniego. W pierwszej kolejności dokonała analizy wpływu Rosji na funkcjonowanie tego wymiaru EPS. Oprócz przedstawienia stanowisk państw członkowskich wobec Rosji oraz postaw i działań Rosji wobec inicjatywy i poszczególnych państw Partnerstwa, została tu omówiona dość interesująca kwestia logiki konkurencyjności i wynikającej z niej konieczności dokonania wyboru wschodniej lub europejskiej ścieżki rozwoju i integracji. Kilka stron zostało również poświęconych, alternatywnemu w stosunku do unijnego, rosyjskiemu projektowi Unii Euroazjatyckiej (wzorowanej dość mocno na UE), kwestii relacji Chiny – kraje uczestniczące w programie Partnerstwa Wschodniego oraz Stany Zjednoczone – kraje uczestniczące w programie Partnerstwa Wschodniego.

W zakończeniu Autorka wskazała niezwykle istotny problem „błędnego koła” w logice działania Partnerstwa Wschodniego. Państwa Unii Europejskiej, które nie do końca są zdecydowane, jak postępować w stosunku do państw sąsiednich, odłożyły jakiegokolwiek deklaracje i decyzje do czasu osiągnięcia przez te państwa odpowiedniego stopnia rozwoju gospodarczego, politycznego i społecznego. Dla sześciu państw biorących udział w tym projekcie jest to najbardziej demotywuujący element działań UE – brak perspektywy członkostwa powoduje, że reformy są w zasadzie „sztuką dla sztuki”, o wątpliwej użyteczności dla sytuacji wewnętrznej tych państw. W efekcie jest to jeden z dwóch (obok kwestii zaangażowania Rosji w regionie) czynników warunkujących niepowodzenia omawianej inicjatywy.

Podsumowując, należy zauważyć, iż niejakim mankamentem recenzowanej publikacji może być nadmierne skupianie się na kwestii ukraińskiej, i przez to ograniczenie analizy dotyczącej pozostałych państw, chociaż jest to niewątpliwie podyktowane

gwałtownością wydarzeń zachodzących ostatnio na Ukrainie. Z pewnością najbardziej wartościowy w niniejszej książce jest jej analityczny charakter i ukazanie w sposób wieloaspektowy uwarunkowań przebiegu tworzenia i funkcjonowania programu Partnerstwa Wschodniego. Stanowi to pełną realizację przedstawionych przez Autorkę we „Wprowadzeniu” celów i założeń pracy. Istotną zaletą, obok bardzo przejrzystego stylu i języka stosowanego przez Autorkę, jest również to, iż *Partnerstwo Wschodnie 2009-2014...* jest jedną z nielicznych, jeśli nie jedyną, monografią traktującą o Partnerstwie Wschodnim w dłuższej perspektywie, obejmującą 5 lat jego funkcjonowania (większość monografii pochodzi z 2011 r.) i zawierająca opis jego uwarunkowań. Jest to pozycja warta uwagi – niezwykle interesująca i oryginalna pod względem przyjętej metody analizy zagadnienia Partnerstwa Wschodniego.

Bibliografia

BORKOWSKI Paweł J., DOŚPIAŁ-BORYSIAK Katarzyna, KAPUŚNIAK Tomasz (2009), *Wymiar południowy, północny i wschodni Unii Europejskiej: osiągnięcia, szanse, wyzwania*, „Prace Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, t. 1, Lublin–Łódź–Warszawa.